

ما به مسجد می‌رویم

* توضیحات درس

مسجد از نظر لغوی جای سجده و محل عبادت معنی می‌دهد و به عنوان خانه خدا و محل اجتماع مؤمنان، در زندگی مسلمانان نقش مؤثری ایفا می‌کند. دانش‌آموزان در این درس درمی‌یابند که حضور در مسجد و مراسم نماز جماعت آدابی دارد که شایسته است به آن توجه داشته باشند؛ همچنین با مهم‌ترین مساجد مسلمانان، فعالیت‌های مختلفی که در مسجد انجام می‌شوند، اهمیت اقامه نماز در مسجد، مراسم نماز جماعت و تفاوت آن با نماز فردی آشنا می‌شوند و با تهیه گزارش و ارائه آن به دوستانشان به جمع‌بندی مطالب درس همراه با خانواده و از زبان خودشان اقدام می‌نمایند.

نکته ۱: پیشنهاد می‌شود در صورت امکان این درس در مسجد تدریس شود تا دانش‌آموزان به دور از جمعیت و در خلوت خود با مسجد انس ویژه‌ای پیدا کنند و با بهره‌گیری از فضای معنوی حاکم بر مساجد، خاطرات به یاد ماندنی از مسجد برای آنها باقی بماند.

نکته ۲: در این درس متن درس و فعالیت‌ها با هم ادغام شده‌اند.

* اهداف درس

- ۱ آشنایی با مهم‌ترین مساجد مسلمانان
- ۲ آشنایی با آداب حضور در مسجد و مراسم نماز جماعت
- ۳ آشنایی با برخی از احکام نماز جماعت
- ۴ تمایل به حضور در مسجد و به‌جا آوردن نماز جماعت و رعایت احکام آن
- ۵ تلاش برای شرکت در مراسم نماز جماعت در مسجد و رعایت احکام آن
- ۶ توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس

* مفاهیم کلیدی

مسجد
نماز جماعت
آداب حضور در مسجد

* پیشنهادهایی برای تدریس

● برای شروع مناسب درس می‌توانید با پخش صدای اذان و اینکه این صدا شما را به یاد چه چیزهایی می‌اندازد شروع کنید.

● برای شروع مناسب درس می‌توانید به‌طور دسته‌جمعی از مسجد نزدیک مدرسه دیدن کنید. همه چیزها را به دقت ببینید و بی‌رسید که چه نام دارند و برای چه هستند.

● برای شروع مناسب درس می‌توانید این امکان را فراهم کنید تا دانش‌آموزان در مسجد نزدیک مدرسه حضور یابند، قسمت‌های مختلف آن را ببینند و در مورد آن سؤال کنند.

● در این درس می‌توانید از فن «تصویر خوانی» استفاده نمایید. روش تصویرخوانی که به معنی استفاده از تصویر برای درک یک معنا و مفهوم می‌باشد این فرصت را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند تا دریافت و استنباط خود را از تصویر درس مطرح نمایند؛ هر چند این دریافت در فضایی عاطفی صورت پذیرفته و ارتباط مستقیمی با محتوای درس نداشته باشد.

● عنوان، قسمتی از محتوای درس را آشکار می‌کند. صحبت پیرامون اینکه «آیا در محل شما مسجد هست؟ نامش چیست؟ چه خاطراتی از مسجد دارید؟...» می‌تواند شروع خوبی برای ورود به متن درس قرار گیرد. همچنین پس از تدریس یک بار دیگر می‌توانید به عنوان، بازگشت نمایید تا اطلاعات تکمیل شده دانش‌آموزان پیرامون آن بیان گردد.

– می‌توانید برای شروع مناسب درس، پرسش‌های مناسب دربارهٔ مساجد مطرح کنید، مثلاً:

– آیا تا به حال به مسجد محل خود رفته‌اید؟

– در مسجد محل چه فعالیت‌هایی انجام می‌دهند؟

– معمولاً در مساجد چه قسمت‌هایی وجود دارد؟

– آیا در نماز جماعت مسجد خود شرکت کرده‌اید؟

– در نماز جماعت به چه نکاتی باید توجه کرد؟

– برای باشکوه‌تر برگزار شدن مراسم نماز و دیگر فعالیت‌ها در مساجد چه باید کرد؟

- آیا مسجد محل شما پایگاه فعالیت‌های فرهنگی، ورزشی و ... دارد؟
- چه چیزهایی در همهٔ مسجدها وجود دارد؟
- روحانی مسجد شما چه نام دارد؟
- آیا می‌دانید به روحانی‌ای که در مسجد جلوی همه نماز می‌خواند چه می‌گویند؟
- و .....

● پاسخ‌های دانش‌آموزان می‌تواند در تدریس این درس به شما کمک کند. می‌توانید برای شروع مناسب درس از یک روحانی دعوت کنید تا دربارهٔ خودش برای دانش‌آموزان توضیحاتی بدهد. از او بخواهید که برای دانش‌آموزان بگوید وظایف ما در داخل مسجد چیست.

● برای شروع می‌توانید با تلفیق کردن با درس هنر از دانش‌آموزان بخواهید که مسجد محل زندگی خودشان را نقاشی کنند و به این ترتیب وارد درس شوید.

● برای شروع می‌توانید با نشان دادن تصاویر مختلف از مساجد و مقایسهٔ تفاوت شکل مسجدها و فعالیت‌هایی که در آنها انجام می‌شود وارد درس شوید.

- برای شروع می‌توانید در قالب معما، چیستان استفاده کنید؛ مثلاً: «آن چیست» که در بیشتر نقاط دنیا وجود دارد و مردم زیادی به آنجا رفت و آمد می‌کنند؟

- معمولاً افراد با لباس‌هایی تمیز و پاک در این محل حاضر می‌شوند و با خداوند ارتباط خاصی برقرار می‌کنند.

- معمولاً دارای گنبد و بارگاه و فضای مناسبی برای اجتماع مردم است.

● گلدسته‌هایی دارد که از آن صدای اذان و ... پخش می‌شود.

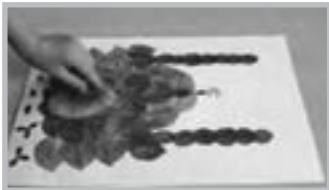
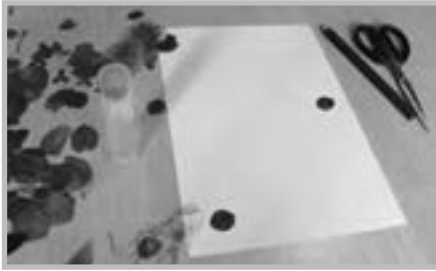
برای شروع می‌توانید با تلفیق کردن با درس هنر، و طی یک برنامهٔ قبلی، از گروه‌ها بخواهید که مقداری گل و برگ خشک تهیه کنند و به کلاس بیاورند و طبق روش کار به شرح زیر کاردستی مسجد را بسازند و سپس نمایشگاهی از دست ساخته‌های آنها برگزار کنید.

موارد مورد نیاز برای این کار عبارت‌اند از: ۱- چسب ۲- کاغذ سفید ۳- مداد و قیچی ۴- برگ درختان

روش کار:

۱ ابتدا طرح گنبد و مناره‌ها را روی کاغذ بکشید یا کشیده شده در اختیار آنها بگذارید. کار چسباندن برگ یا گلبرگ‌ها را از پایین گلدسته‌ها به صورت موازی با هم شروع کنید. در ترتیب چیدن برگ‌ها اگر از بزرگ به کوچک کار کنید کار شما زیباتر به نظر می‌رسد. یک تکه از برگ را به شکل هلال برش بزنید و روی برگه بچسبانید.

۲ برگ درختان که در این کار بهتر است برگ‌ها را دو روز قبل از اینکه کار با آنها را شروع کنید لای کتاب بگذارید تا کمی خشک شوند.

۳ بعد از چسباندن برگ‌های مناره‌ها کم‌کم برگ‌های دیگر هم به ساختمان مسجد اضافه کنید تا وقتی که کار شکل طبیعی خود را به دست آورد. برای درب ورودی مسجد از برگ پهن‌تر و با رنگ متفاوت استفاده کنید تا در کار دستی شما بیشتر نمایان باشد.

بتر است کار چسباندن برگ‌های ساختمان مسجد را از اطراف شروع کنید تا اینکه همان ابتدا برگ‌ها را داخل کار بچسبانید.

● فعالیت بیین و بگو می‌تواند شروع مناسبی برای درس باشد. معلمان گرامی می‌توانند از دانش‌آموزان بخواهند با کمک تصاویری که در کتاب آمده در مورد فعالیت‌هایی که دانش‌آموزان می‌توانند در مسجد انجام دهند از قبیل تلاوت قرآن، گفت‌وگوی دینی، غبارروبی و اقامه نماز، با یکدیگر گفت‌وگو کنند و مفاهیم را در راستای اهداف درس استنباط نمایند. این کار می‌تواند در گروه‌های دو یا سه نفره صورت پذیرد. آموزگاران محترم، زمینه بحث و گفت‌وگوی دانش‌آموزان را در این قسمت فراهم آورند تا هر کار دیگری که دیده و یا انجام داده‌اند، بیان کنند. معلمان گرامی با گروه‌بندی دانش‌آموزان، طرح پرسش و ارائه زمان مناسب، زمینه بحث و گفت‌وگوی گروهی را در کلاس فراهم آورند. سپس از هر گروه یک نماینده به بیان نظرات پرداخته و سایر گروه‌ها به ارزیابی و داوری پاسخ گروه‌های دیگر بپردازند. معلمان عزیز بحث را هدایت کنند تا دانش‌آموزان به این مطلب آگاه شوند که مسجد از نخستین نهادها و از مصادیق بارز جامعه اسلامی است. نقش آفرینی مساجد در تمامی عرصه‌ها و شئون جامعه اسلامی سبب توسعه و گسترش فرهنگ و تمدن اسلامی بوده است. با پیروزی انقلاب اسلامی بار دیگر مساجد هویت و منزلت خود را باز یافتند و از

آغاز نهضت به عنوان میعادگاه مؤمنین و خداجویان قرار گرفتند. در دوران سی ساله پس از انقلاب اسلامی، مساجد در فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و حتی نظامی از طریق بسیج نیروهای فعال شرکت داشته و نقش پایگاه ارتباطی مردم را عهده‌دار گردیدند. به خصوص در ایام و دوران هشت ساله دفاع مقدس، مساجد به انسجام نیروهای مردمی پرداخته و بسیاری از امور انقلاب مانند رفتارندم، شوراهای محلی و کانون‌های بسیج در مساجد شکل گرفت. آنچه در تاریخ مسجد در سراسر ایران در طول مبارزات و فعالیت‌های انقلابی به دست می‌آید، این است که مسجد تنها جایگاهی بوده است که در جوی آکنده از وحدت و اخوت و معنویت، نیروهای مبارز و مؤمن و شجاع را در خود جای داده و از این طریق در جهت بیداری و آگاهی بخشی به توده‌های بسیج و گروه‌های مختلف مردمی، رسالت خویش را عینیت بخشیده است؛ به همین دلیل است که دشمنان از مسجد به عنوان مرکز نیرومند پشتیبانی انقلاب اسلامی در هراس و وحشت بوده و بارها مساجد آماج حملات قرار گرفته است.

تدریس خود را می‌توانید مستقیماً با فعالیت همخوانی کنیم شروع کنید. زبان شعر «مثل نسیم» با ایجاد فضایی شاد و پر نشاط به خودی خود زبان مناسبی برای شروع تدریس به شمار می‌آید. زبان شعر، این امکان را به آموزگار می‌دهد که دانش‌آموزان را با احساسات خود همراه ساخته و در آنان روح لطافت و ظرافت و دقت را بدمد. شما به عنوان یک آموزگار توانا، لازم است به ایجاد یک تصویر ذهنی زیبا از محتوای شعر، در ذهن کودکان کمک کنید. مناسب است از دانش‌آموزان بخواهید درک خود را از معنا و مفهوم کلی شعر در قالب یک نوشته کوتاه یا به صورت شفاهی به کلاس ارائه دهند.

نکاتی درباره شعر و نحوه خواندن آن:

زبان شعر با زبان نثر متفاوت است. پس باید به هنگام خواندن، بر روی وزن و آهنگ آن توجه و دقت بیشتری شود. بد خواندن شعر، تأثیر نامناسب بر روی شنونده آن، به خصوص اگر کودک باشد، به جای خواهد گذاشت. لذا سعی کنید دانش‌آموزان احساس، زیبایی و موسیقی شعر را به گونه‌ای دلدیر به دیگران انتقال دهند. تأکید بر روی کلمات، سکوت‌های مناسب و به جا، نشان دادن بار معنوی، عاطفی و حسی کلمات در این انتقال مؤثر است. کلمات و لغات مشکل شعر را، با کمک خود بچه‌ها، برایشان توضیح دهید، اما لازم نیست تمام شعر را خط به خط معنا کنید. از دانش‌آموزان بخواهید لحن خود را مناسب با مضمون شعر تغییر دهند و به آن حس و حال ببخشند.

● در فعالیت برایم بگو دانش‌آموزان مطالبی را در پاسخنامه ذکر می‌کنند که معلمان گرامی با هدایت آنها با محوریت مسجد به عنوان محل تجمع مسلمین به همدردی مسلمانان با یکدیگر و تأکید بر برادری و اخوت اسلامی و آرزوی نجات مسلمین از ظلم و ستم اشاره می‌کنند و به این ترتیب به جمع‌بندی درس می‌پردازند.

● دانش‌آموزان در فعالیت تمرین کنید با کسب مهارت عملی نماز جماعت، به تثبیت مفاهیم درس و تعمیق یادگیری می‌پردازند. توضیحات تکمیلی در مورد فضیلت نماز جماعت در بخش دانستنی‌های معلم ارائه شده است.

● در فعالیت ایستگاه فکر که با هدف برقراری ارتباط بین مفاهیم ارائه شده و دستیابی به مفاهیم جدید طراحی شده است؛ انتظار می‌رود معلمان گرامی، حس کنجکاوی دانش‌آموزان را تحریک نموده تا دانش‌آموزان ضمن مرور نماز جماعت، به تفاوت‌های نماز جماعت با نماز فرادی واقف گردند. توضیحات تکمیلی در مورد احکام نماز جماعت در بخش دانستنی‌های معلم ارائه شده است.

● فعالیت تدبر کنیم برای جمع‌بندی و نتیجه‌گیری مفاهیم درس در قالب آیات و احادیث کوتاه طراحی شده است. در این فعالیت انتظار می‌رود معلمان گرامی دانش‌آموزان را به ضرورت رعایت پاکیزگی و آراستگی برای حضور در مسجد هدایت کنند. ممکن است برخی دانش‌آموزان به زیبایی و پاکیزگی اخلاقی نیز اشاره کنند که در حد فهم و سن مخاطب اجازه گفت‌وگو را به آنها بدهید. آموزگاران محترم، زمینه بحث و گفت‌وگوی دانش‌آموزان را در این قسمت فراهم آورند و بحث را به شکلی هدایت کنند که دانش‌آموزان به این نتیجه برسند که زینت در این آیه، همه زینت‌های ظاهری و باطنی را در بر می‌گیرد؛ یعنی می‌تواند هم اشاره به زینت‌های جسمانی باشد که شامل پوشیدن لباس‌های مرتب و پاک و تمیز، شانه زدن موها، و به کار بردن عطر و ماندن آن می‌شود، و هم شامل زینت‌های معنوی، یعنی صفات انسانی و ملکات اخلاقی و پاکی نیت و اخلاص می‌گردد. توضیحات تکمیلی در باره زینت و تجمل از نظر اسلام در بخش دانستنی‌های معلم ارائه شده است.

در فعالیت بررسی کنید دانش‌آموزان با کارهایی که نباید در مسجد انجام شود و نمونه‌ای از عدم رعایت احکام و آداب نماز جماعت آشنا می‌شوند. هدف این فعالیت تثبیت، توسعه و تعمیم مفاهیم بر اساس مرور اطلاعات می‌باشد.

توضیحات تکمیلی درباره نماز جماعت در بخش دانستنی‌های معلم ارائه شده است.

● در فعالیت کامل کنید دانش‌آموزان با پر کردن جاهای خالی به تکمیل و تثبیت مطالب آموزش داده شده بر اساس دریافت رابطه بین مفاهیم نائل می‌شوند.

توضیحات تکمیلی درباره نماز جماعت در بخش دانستنی‌های معلم ارائه شده است.

● در فعالیت با خانواده دانش‌آموزان می‌توانند گزارش را به صورت گفتاری یا نوشتاری یا الکترونیکی ارائه نمایند. برای بیان نوشتاری گزارش می‌توانید دانش‌آموزان را به طرف ساختن یک کتاب یا روزنامه و نشریه سوق دهید. این کار می‌تواند برای دانش‌آموزان بسیار سرگرم‌کننده و لذت بخش باشد. توجه معلمان گرامی را به چند نکته در این زمینه جلب می‌نمایم:

- صرفاً یک پیشنهاد دهنده و جهت دهنده باشید و از دخالت مستقیم تا حد امکان پرهیز نمایید.
  - از ابتکارات دانش‌آموزان استقبال کنید و آنها را در قالب خاص محدود نکنید.
  - تصاویر انتخابی می‌تواند به صورت نقاشی خودشان یا بریده مجلات و سایر کتاب‌ها باشد.
  - نکات بهداشتی و ایمنی لازم را در خصوص کار با وسایل، برای دانش‌آموزان بیان کنید.
  - از اولیای دانش‌آموزان بخواهید اجازه دهند خود دانش‌آموزان کارها را انجام دهند و خانواده‌ها به‌عنوان راهنما و یاری‌کننده، ایفای نقش نمایند.
- می‌توانید این فعالیت را به‌عنوان یک جشنواره کوچک، با حضور دانش‌آموزان و خانواده‌هایشان، یا همکاری مدارس و یا مساجد اطراف و یا حتی اداره آموزش و پرورش منطقه خود شکل بدهید.

تذکر

- ✓ این فعالیت‌ها برای ایجاد حس خوشایند در دانش‌آموزان نسبت به اماکن مذهبی و ایجاد تحرک و خلاقیت و ... است. بنابراین این فعالیت‌ها را به‌عنوان یک مسابقه تخصصی هنری قلمداد ننمایید.
- ✓ تشویق را حتی برای کارهای کوچک فراموش نکنید.
- ✓ به یاد داشته باشید که این فعالیت نباید بار مالی خاصی را به خانواده‌ها تحمیل کند. بنابراین تدبیری بیندیشید که دانش‌آموزان از کمترین امکانات بیشترین بهره‌برداری را بنمایند.

* ارزشیابی

نکته مهم: معلمان گرامی جهت ارزشیابی این درس، به توضیحات ارائه شده ذیل عنوان «ارزشیابی» در درس اول، قبل از جدول ارزشیابی، توجه فرمایید.

جدول ارزشیابی

سطوح عملکرد	عناوین کارنامه	اهداف کلی	شماره درس	نشانه‌های تحقق	موضوع درس
<ul style="list-style-type: none"> - ضمن توضیح احکام و آثار نماز جماعت و تفاوت آن با نماز فردی، در نماز جماعت شرکت می‌نماید. - آداب حضور در مسجد و مراسم نماز جماعت را توضیح می‌دهد و در برگزاری مراسم آن مشارکت می‌کند. - پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می‌دهد. 	<p>مراسم اسلامی، احکام، تعان کریم</p>	<p>آشنایی با آداب حضور در مسجد و مراسم نماز جماعت</p> <p>آشنایی با برخی از احکام نماز جماعت</p> <p>تمایل به حضور در مسجد و به جا آوردن نماز جماعت و رعایت احکام آن</p> <p>تلاش برای شرکت در مراسم نماز جماعت در مسجد و رعایت احکام آن</p> <p>توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس</p>	۳	<ul style="list-style-type: none"> - بیان آداب حضور در مسجد و مراسم نماز جماعت - بیان برخی از احکام نماز جماعت - تمایل به حضور در مسجد و به جا آوردن نماز جماعت و رعایت احکام آن - تلاش برای شرکت در مراسم نماز جماعت در مسجد و رعایت احکام آن - بیان مفهوم پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس 	<p>نیازمند آموزش و تلاش بیشتر</p>
<ul style="list-style-type: none"> - ضمن بیان چند مورد از احکام و آثار نماز جماعت و تفاوت آن با نماز فردی، برای شرکت در نماز جماعت تلاش می‌نماید. - آداب حضور در مسجد و مراسم نماز جماعت را بیان می‌کند و در مراسم آن شرکت می‌کند. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را توضیح می‌دهد. 					
<ul style="list-style-type: none"> - ضمن بیان برخی از احکام و آثار نماز جماعت و تفاوت آن با نماز فردی، برای شرکت در آن تمایل نشان می‌دهد. - برخی آداب حضور در مسجد و مراسم نماز جماعت را بیان می‌کند و برای شرکت در آن تمایل نشان می‌دهد. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند. 					
<ul style="list-style-type: none"> - با راهنمایی آموزگار، ضمن بیان برخی از احکام و آثار نماز جماعت و تفاوت آن با نماز فردی، برای شرکت در آن تمایل نشان می‌دهد. - با کمک آموزگار، برخی آداب حضور در مسجد و مراسم نماز جماعت را بیان می‌کند و برای شرکت در آن تمایل نشان می‌دهد. - با کمک آموزگار، پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند. 					

دانشتنی‌های معلم

۱ مسجد از نظر لغوی جای سجده و محل عبادت معنی می‌دهد و به عنوان بهترین مکان برای اقامه نماز جماعت معرفی شده است. هم زمانی تأسیس مسجد و تشکیل جامعه اسلامی با هجرت پیامبر ﷺ در مدینه، نشان از نقش بی‌بدیل مسجد در نهادینه‌سازی حیات اسلامی و تغییر رفتارها و شیوه زندگی جاهلیت و غیر دینی دارد. مسجد، نمادی استوار از تمدن اسلامی در طول تاریخ بوده و ارزش و اعتبار خود را میان مسلمانان حفظ کرده است؛ چرا که، مسجد نه صرفاً محل عبادت، که محل فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، قضایی و نظامی به شمار می‌آید. مسجد در زمان طلوع اسلام، یک مرکز ملی برای تعلیم و تربیت، کنگره ملی برای مشورت و همفکری و انجمنی برای کسب آشنایی و پیوند دوستی مسلمانان، و آموزشگاهی برای پرورش عملی مسلمانان بود.

۲ در مورد مراسم پرشکوه و با عظمت اسلامی «نماز جماعت» روایات بسیاری بیان شده است. در اینجا برخی از روایات ارائه می‌شود.

• در مورد برتری نماز جماعت، پیامبر ﷺ فرمود: فضیلت نماز جماعت بیست و پنج برابر نماز فرادی می‌باشد.^۱

• امام رضا علیه السلام در مورد علت تشریح نماز جماعت فرمود: علت تشریح نماز جماعت آن است که اسلام و توحید و بندگی و اخلاص به خداوند متعال در معرض دید عموم و ظاهر و مشهود در میان مردم باشد.^۲

• غیر از آثار فردی و اجتماعی نماز جماعت، پاداش‌های عظیمی برای آن بیان شده است؛ از جمله پیامبر ﷺ فرمود: تعداد حاضران در نماز جماعت، هر چه بیشتر باشد، پاداش آن بیشتر است سپس فرمود: همین که عدد افراد از ده نفر گذشت، حساب آن را جز خدا کسی نمی‌داند.^۳

• در مورد ثواب جماعت هر یک از نمازهای یومیه از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم نقل است که فرمود: هر کس نماز صبح را به جماعت به جا آورد سپس تا طلوع خورشید به ذکر خداوند بی‌نیاز و بلندمرتبه پردازد، در بهشت هفتاد درجه خواهد داشت و مابین هر درجه‌ای به اندازه‌ای است که اسب دوندۀ عالی و خوش تربیت هفتاد سال بتازد و کسی که نماز ظهر را به جماعت بخواند در بهشت جاوید، پنجاه درجه خواهد داشت و فاصله بین درجات او به اندازه تاختن پنجاه ساله اسب عالی خواهد بود و هر کس نماز عصر را به جماعت بخواند ثواب آزاد کردن هشت نفر از فرزندان اسماعیل را خواهد داشت که هر یک از آنها صاحب خانۀ باشند. و کسی که نماز مغرب را به جماعت بخواند گویا یک حج و یک عمره مقبول به جا آورده است و هر کس نماز

۱- وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۳۷۴

۲- وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۳۷۲

۳- مستدرک الوسائل، ج ۱، ص ۴۸۷، رساله حضرت امام، مسئله ۱۴۰۰.

عشاء را به جماعت بخواند مانند این است که شب قدر را شب زنده‌داری نموده است.^۱

۲ در فعالیت تدبیر کنیم با توجه به افراط و تفریط در مورد زینت و تجمل به ویژه در دوره نوجوانی، شایسته است که دانش‌آموزان با نظر اسلام در این مورد آشنا شوند.

در مورد استفاده از انواع زینت‌ها، اسلام مانند تمام موارد، حد اعتدال را انتخاب کرده است، نه مانند بعضی که می‌پندارند استفاده از زینت‌ها و تجملات هر چند به صورت معتدل، مخالف زهد و پارسایی است، و نه مانند تجمل پرستانی که غرق در زینت و تجمل می‌شوند، و برای رسیدن به این هدف، تن به هرگونه عمل نادرستی می‌دهند. در اسلام، استفاده کردن از زیبایی‌های طبیعت، لباس‌های زیبا و متناسب، نه تنها مجاز شمرده شده بلکه به آن توصیه و سفارش نیز شده است. به عنوان نمونه، در تاریخ زندگی امام حسن مجتبی (علیه السلام) می‌خوانیم هنگام نماز بهترین لباس‌های خود را می‌پوشید. سؤال کردند چرا بهترین لباس خود را می‌پوشید؟ فرمود: خداوند زیبا است و زیبایی را دوست دارد و به همین جهت، من لباس زیبا را برای راز و نیاز با پروردگار می‌پوشم، زیرا او دستور داده است که زینت خود را به هنگام رفتن به مسجد برگزید^۲ این تعبیر که خداوند زیبا است و زیبایی را دوست دارد، و یا تعبیر به اینکه خداوند زیبایی‌ها را آفریده، همگی اشاره به این حقیقت است که اگر استفاده از هرگونه زیبایی، ممنوع بود، خداوند هرگز اینها را نمی‌آفرید، آفرینش زیبایی‌ها در جهان هستی خود دلیل بر این است که خالق زیبایی‌ها آن را دوست دارد، ولی غالباً در این گونه موضوعات، مردم راه افراط را می‌پویند، و با بهانه‌های مختلف رو به تجمل پرستی می‌آورند، و به همین دلیل قرآن مجید بلافاصله بعد از ذکر این حکم اسلامی، از اسراف و زیاده‌روی و تجاوز از حد، مسلمانان را بر حذر می‌دارد. به هر حال روش قرآن و اسلام در این مورد، روش موزون و معتدلی است که نه جمود دارد و تمایلات زیباپسندی روح انسان را در هم می‌کوبد، و نه بر اعمال مسرفان و تجمل پرستان صحه می‌گذارد؛ لذا می‌بینیم در بعضی از روایات هنگامی که از بعضی امامان سؤال می‌کردند چرا لباس فاخر پوشیده‌اید در حالی که جد شما حضرت علی (علیه السلام) چنین لباسی بر تن نمی‌کرد؟ در پاسخ می‌فرمودند مردم آن زمان در شدت و فشار بودند، اما مردم زمان ما زندگی مرفه‌تری دارند و در چنین شرایطی استفاده از این زینت‌ها در حدود معقول مانعی ندارد.

۱- امالی شیخ صدوق، ص ۴۱؛ بحار، ج ۸۵، ص ۴۳۶

۲- وسائل جلد سوم ابواب احکام الملابس

۴ چند مسئله درباره نماز جماعت

۱۴۵۳: امام جماعت باید بالغ و عاقل و شیعه دوازده امامی و عادل و حلال زاده باشد و نماز را به طور صحیح بخواند، و نیز اگر مأوم مرد است امام او هم باید مرد باشد. و اقتدا کردن بچه ممیز که خوب و بد را می فهمد به بچه ممیز دیگر جایز نیست. و احتیاط واجب آن است که امام زن نیز مرد باشد.

۱۴۶۰: موقعی که مأوم نیت می کند باید امام را معین نماید، ولی دانستن اسم او لازم نیست، مثلاً اگر نیت کند اقتدا می کنم به امام حاضر نمازش صحیح است.

۱۴۶۱: مأوم باید غیر از حمد و سوره همه چیز نماز را خودش بخواند ولی اگر رکعت اول یا دوم او، رکعت سوم یا چهارم امام باشد باید حمد و سوره را بخواند.

۱۴۶۷: مأوم نباید تکبیرة الاحرام را پیش از امام بگوید بلکه احتیاط واجب آن است که تا تکبیر امام تمام نشده، تکبیر نگوید.

۱۴۶۸: اگر مأوم پیش از امام عمداً هم سلام دهد نمازش صحیح است.

۱۴۶۹: اگر مأوم غیر از تکبیرة الاحرام و سلام چیزهای دیگر نماز را پیش از امام بگوید اشکال ندارد ولی اگر آنها را بشنود یا بداند امام چه وقت می گوید، احتیاط مستحب آن است که پیش از امام نگوید.

۱۴۷۱: اگر سهواً پیش از امام سر از رکوع بردارد، چنانچه امام در رکوع باشد باید به رکوع برگردد و با امام سر بردارد و در این صورت زیاد شدن رکوع که رکن است نماز را باطل نمی کند ولی اگر به رکوع برگردد و پیش از آنکه به رکوع برسد، امام سر بردارد نمازش باطل است.

۱۴۷۲: اگر اشتهاً سر بردارد و ببیند امام در سجده است باید به سجده برگردد و چنانچه در هر دو سجده این اتفاق بیفتد برای زیاد شدن دو سجده که رکن است نماز باطل نمی شود.

۱۴۸۹: مکروه است مأوم ذکرهای نماز را طوری بگوید که امام بشنود.

تذکر: احکام فوق الذکر جهت اطلاع معلمان عزیز ارائه شده و آموزش آنها به دانش آموزان ضرورت ندارد.

یک نماز و ده رکوع

* توضیحات درس

درس یک نماز و ده رکوع از ابتدا با عنوان و نام درس توجه دانش آموزان را بر می‌انگیزد زیرا آنها در سال‌های گذشته با کیفیت نماز دو رکعتی، سه رکعتی و چهار رکعتی آشنا شدند و می‌دانند که در هر رکعت فقط یک رکوع به جا می‌آوریم ولی در این درس با شکل متفاوتی از نماز برخورد می‌کنند. ماجرابی که برای کودک در این درس اتفاق می‌افتد نیز بر این تفاوت تأکید می‌کند.

شعر آغازین درس که از آفتاب و مهتاب و ستاره و آسمان سخن می‌گوید زمینه توجه دانش آموزان را به پدیده‌های طبیعی جلب می‌کند تا در پایان درس با نام نماز آیات و کیفیت آن آشنا شوند. آشنایی با طبیعت و شگفتی‌های آن، زمینه درک عظمت خالق آن را فراهم می‌کند و زیباترین پیام‌ها را به انسان می‌دهد. در این درس کافی است دانش آموزان با شرایط و وجوب و کیفیت خواندن نماز آیات به عنوان یکی از نمازهای واجب و یک عبادت مهم آشنا شوند؛ بنابراین سخن گفتن درباره همه آیات الهی و یا بحث درباره حوادث وحشت‌زا ضرورتی ندارد.

* اهداف درس

- ۱ آشنایی با نماز آیات و برخی احکام آن (به هنگام وجوب)
- ۲ اشتیاق به ادای نماز آیات به هنگام وجوب آن
- ۳ ادای نماز آیات به شیوه صحیح آن

* مفاهیم کلیدی

نماز آیات

* پیشنهادهایی برای تدریس

- چنانچه فیلم یا تصویری از خورشید گرفتگی، سیل، رعد و برق شدید، طوفان، زلزله و ... در اختیار داشته باشید، می‌توانید از آن برای ایجاد انگیزه یا توضیح متن استفاده کنید.
- تلفیق درس اجتماعی (بخش جغرافی) و علوم در زمینه سیل، رعد و برق، طوفان و خورشید گرفتگی می‌تواند برای شروع بسیار خوب و مؤثر باشد.
- می‌توانید در روز مانور زلزله، موقعیتی را ایجاد کنید و این درس را آموزش دهید (روز اجرای مانور زلزله در مدارس ۲۰ مهر ماه است).
- می‌توانید با استفاده از «افلاک نما»، پدیده خورشید گرفتگی را برای بچه‌ها نمایش و توضیح دهید.
- می‌توانید با توجه به تلفیق با درس علوم بخش سیارات از سه نفر از دانش‌آموزان بخواهید که با ایفای نقش خورشید، ماه و زمین چگونگی این پدیده را نشان دهند.
- اگر در مدرسه ماکتی در رابطه با منظومه خورشیدی در اختیار دارید، به کلاس بیاورید و برای ایجاد انگیزه یا توضیح متن استفاده کنید.
- می‌توانید قبلاً از دانش‌آموزان بخواهید مثلاً در مورد پدیده خورشید گرفتگی اطلاعاتی را جمع‌آوری کنند و یا خاطرات بزرگترها را در این مورد پرسیده و گزارشی تهیه کنند و برای هم کلاسی‌های خود بیان کنند تا زمینه‌ای مناسب برای تدریس این درس ایجاد شود.
- برای شروع مناسب درس می‌توانید از عنوان که قسمتی از محتوای درس را آشکار می‌کند استفاده کنید. صحبت پیرامون اینکه «در هر نماز چند رکوع هست و ...» می‌تواند شروع خوبی برای ورود به متن درس قرار گیرد. همچنین پس از تدریس یک‌بار دیگر می‌توانید به عنوان بازگشت نمایید تا اطلاعات تکمیل شده دانش‌آموزان پیرامون آن بیان گردد.
- می‌توانید از ساختار داستانی متن درس برای شروع مناسب درس استفاده کنید. شما می‌توانید بعد از خواندن قصه درس از آن به عنوان مبنایی برای بحث و گفت‌وگو استفاده کنید.
- می‌توانید از متن درس استفاده کنید و آن را در قالب نمایش با هماهنگی گروهی از دانش‌آموزان در کلاس اجرا کنید.
- در این درس می‌توانید از فن «تصویرخوانی» استفاده نمایید. روش تصویرخوانی که به معنی استفاده از تصویر برای درک یک معنا و مفهوم می‌باشد این فرصت را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند تا دریافت و استنباط خود را از تصویر درس مطرح نمایند؛ هر چند این دریافت در فضایی عاطفی صورت پذیرفته و ارتباط مستقیمی با محتوای درس نداشته باشد.
- در فعالیت بین و بگو معلمان گرامی دانش‌آموزان را هدایت کنند تا در این فعالیت از طریق

تصویر خوانی و گفت‌وگو پیرامون تصاویر به تعمیق مطالب آموزش داده نائل شوند. اطلاعات لازم در زمینه انجام این فعالیت، موارد وجود نماز آیات و احکام آن جهت اطلاع معلمان گرامی در بخش دانستنی‌های معلم ارائه شده است.

● در فعالیت بررسی کنید دانش‌آموزان با برداشته‌های نادرست از چگونگی خواندن نماز آیات آشنا می‌شوند تا اگر آنها هم اشتباهی در برداشته خود داشته باشند، اصلاح شود. هدف این فعالیت تثبیت، توسعه و تعمیم مفاهیم بر اساس مرور اطلاعات می‌باشد.

توضیحات تکمیلی درباره نماز آیات در بخش دانستنی‌های معلم ارائه شده است.

● دانش‌آموزان در فعالیت کامل کنید با پرکردن جاهای خالی به تکمیل و تثبیت مطالب آموزش داده شده بر اساس دریافت رابطه بین مفاهیم نائل می‌شوند. اطلاعات تکمیلی در مورد دستور نماز آیات جهت دانش‌افزایی معلمان گرامی در بخش دانستنی‌های معلم ارائه شده است.

● در فعالیت ایستگاه فکر که با هدف برقراری ارتباط بین مفاهیم ارائه‌شده و دستیابی به مفاهیم جدید طراحی شده است؛ انتظار می‌رود معلمان گرامی، حس کنجکاوی دانش‌آموزان را تحریک نموده تا دانش‌آموزان ضمن مرور نماز آیات، به تفاوت‌های نماز آیات با نماز صبح واقف گردند. شایسته است معلمان گرامی بحث را به شکلی هدایت کنند که دانش‌آموزان در مورد تفاوت‌های میان نماز صبح و نماز آیات به این نتیجه برسند که نماز آیات نیز مانند نماز صبح است، با این فرق که در هر دو رکعت پس از خواندن سوره حمد، باید سوره‌ای را که برگزیده شده کامل بخوانیم و یا به این صورت که سوره را به پنج بخش تقسیم کنیم و پس از خواندن هر یک از پنج بخش، به رکوع برویم که به این ترتیب در هر رکعت، پنج رکوع خواهیم داشت. آنگاه پس از رکوع پایانی تا آخر مانند نماز صبح ادامه می‌دهیم. اطلاعات تکمیلی در مورد دستور نماز آیات جهت دانش‌افزایی معلمان گرامی در بخش دانستنی‌های معلم ارائه شده است.

● در فعالیت تمرین کنید دانش‌آموزان با کسب مهارت عملی نماز آیات، به تثبیت مفاهیم درس و تعمیق یادگیری می‌پردازند. معلمان گرامی توجه داشته باشند که در آموزش احکام تدریجی بودن و مرحله به مرحله آموزش دادن و فراهم نمودن فرصت کافی برای تکرار و تمرین، امکان درست انجام اعمال دینی را فراهم می‌کند.

● هدف فعالیت با خانواده بسط یادگیری و تقویت نگرش دانش‌آموز به مفاهیم دینی برای بروز رفتار دینی از طریق جست‌وجوی مصادیق تازه از مفاهیم با کمک و هم‌فکری اعضای خانواده می‌باشد. یکی از اساسی‌ترین انتظارات در تعلیم و تربیت دینی دانش‌آموزان، تغییر رفتار آشکار بر مبنای آموخته‌های کتاب‌های درسی می‌باشد. همان‌گونه که فرایند یادگیری از کلاس درس توسط معلم آغاز گردید، و با فعالیت‌های متنوعی، درونی‌سازی مفاهیم و ارزش‌های دینی صورت پذیرفت و دانش‌آموز به خود باوری و ارزش

اجتماعی دینداری در گروه همسالان و محیط مدرسه دست یافت؛ اکنون نوبت به تأثیر غیرقابل انکار خانواده همسو با مدرسه در درس دینی و تثبیت «هویت دینی» آموخته شده توسط دانش آموز رسیده است. اگر دانش آموز اهداف، مفاهیم و ارزش‌های دینی که در کلاس فراگرفته را در خانواده ارزشمند و مورد تقدیر یافت آنگاه می‌توان امیدوار بود در صحنه‌های اجتماعی پای‌بندی بیشتری در ابراز هویت دینی و دینداری از خود نشان دهد. بنابراین از معلمان گرامی انتظار جدی می‌رود، پس از پایان تدریس در جلسه اول برای جلسه دوم حتماً پیگیری شایان توجهی از نحوه انجام این فعالیت در خانه به عمل آورند. دبیران محترم می‌توانند در سایر درس‌هایی که این فعالیت طراحی نشده با خلاقیت خویش این جنبه از آموزش را عمومیت بخشند.

❖ ارزشیابی

نکته مهم: معلمان گرامی جهت ارزشیابی این درس به توضیحات ارائه شده ذیل عنوان «ارزشیابی» در درس اول، قبل از جدول ارزشیابی، توجه فرمایید.

جدول ارزشیابی

سطوح عملکرد	نشانه‌های تحقق	شماره دروس	اهداف کلی	عناوین کارنامه
<p>– ضمن توضیح نحوه اقامه نماز آیات و احکام آن، تفاوت نماز آیات و نماز صبح را به‌طور کامل توضیح می‌دهد.</p> <p>– به هنگام وجوب نماز آیات اشتیاق خود را برای اقامه آن اظهار می‌کند.</p> <p>– نماز آیات را با رعایت احکام صحیح آن به‌جا می‌آورد.</p>	<p>– بیان برخی از احکام نماز آیات</p>		<p>– آشنایی با نماز آیات و برخی احکام آن (به هنگام وجوب)</p>	
<p>– ضمن بیان نحوه اقامه نماز آیات و احکام آن، تفاوت نماز آیات و نماز صبح را بیان می‌کند.</p> <p>– به هنگام وجوب نماز آیات برای اقامه آن علاقه نشان می‌دهد.</p> <p>– نماز آیات را با رعایت احکام آن به‌جا می‌آورد.</p>	<p>– اظهار اشتیاق به ادای نماز آیات به هنگام وجوب آن</p>	۴	<p>– اشتیاق به ادای نماز آیات به هنگام وجوب آن</p>	احکام
<p>– ضمن بیان نحوه اقامه نماز آیات و احکام آن، به تفاوت نماز آیات و نماز صبح اشاره می‌کند.</p> <p>– به هنگام وجوب نماز آیات برای اقامه آن اظهار تمایل می‌کند.</p> <p>– نماز آیات را به‌جا می‌آورد.</p>	<p>– ادای نماز آیات به شیوه صحیح آن</p>		<p>– ادای نماز آیات به شیوه صحیح آن</p>	
<p>– با راهنمایی آموزگار ضمن بیان نحوه اقامه نماز آیات و احکام آن، به تفاوت نماز آیات و نماز صبح اشاره می‌کند.</p> <p>– با کمک آموزگار به هنگام وجوب نماز آیات برای اقامه آن اظهار تمایل می‌کند.</p> <p>– با راهنمایی آموزگار نماز آیات را به‌جا می‌آورد.</p>	<p>نیازمند آموزش و تلاش بیشتر</p>			

دانشتنی‌های معلم

۱ آیات جمع آیه یا آیت به معنی «نشانه‌ها» می‌باشد. این نماز را نماز آیات یا نشانه‌ها نام نهادند زیرا خواندنش هنگامی واجب است که حادثه‌هایی ویژه روی می‌دهد که به عنوان نشانه‌های خدا تلقی می‌شوند. ما با انجام رکوع به صورت مکرر، خضوع خود را در برابر نشانه‌های بزرگ خدا نشان می‌دهیم.

۲ موارد وجوب نماز آیات و احکام آن جهت اطلاع معلمان گرامی ارائه می‌شود. آموزش این احکام در حد مطالب درس و انجام فعالیت‌ها ضرورت داشته و نیازی به آموزش همه این احکام نیست.

مسئله ۱۴۹۱- نماز آیات به واسطه چهار چیز واجب می‌شود: اول: گرفتن خورشید. دوم: گرفتن ماه، اگر چه مقدار کمی از آنها گرفته شود و کسی هم از آن ترسد. سوم: زلزله، اگر چه کسی هم ترسد. چهارم: رعد و برق و بادهای سیاه و سرخ و مانند اینها در صورتی که بیشتر مردم بترسند، که بنابر احتیاط واجب باید برای اینها هم نماز آیات بخوانند.

مسئله ۱۴۹۲- اگر از چیزهایی که نماز آیات برای آنها واجب است بیشتر از یکی اتفاق بیفتد انسان باید برای هر یک از آنها یک نماز آیات بخواند، مثلاً اگر خورشید بگیرد و زلزله هم بشود باید دو نماز آیات بخواند.

مسئله ۱۴۹۳- کسی که چند نماز آیات بر او واجب است اگر همه آنها برای یک چیز بر او واجب شده باشد، مثلاً سه مرتبه خورشید گرفته و نماز آنها را نخوانده است موقعی که قضای آنها را می‌خواند، لازم نیست معین کند که برای کدام دفعه آنها باشد و همچنین است اگر چند نماز برای رعد و برق و بادهای سیاه و سرخ و مانند اینها بر او واجب شده باشد ولی اگر برای آفتاب گرفتن و ماه گرفتن و زلزله، یا برای دوتای اینها نمازهایی بر او واجب شده باشد بنابر احتیاط واجب باید موقع نیت، معین کند، نماز آیت را که می‌خواند برای کدام یک آنها است.

مسئله ۱۴۹۴- چیزهایی که نماز آیات برای آنها واجب است در هر شهری اتفاق بیافتد فقط مردم همان شهر باید نماز آیات بخوانند و بر مردم جاهای دیگر واجب نیست، ولی اگر مکان آنها به قدری نزدیک باشد که با آن شهر یکی حساب شود نماز آیات بر آنها هم واجب است.

مسئله ۱۴۹۵- از وقتی که خورشید یا ماه شروع به گرفتن می‌کند انسان باید نماز آیات را بخواند و بنابر احتیاط واجب باید به قدری تأخیر بیندازد که شروع به باز شدن کند.

مسئله ۱۴۹۶- اگر خواندن نماز آیات را به قدری تأخیر بیندازد که آفتاب یا ماه شروع به باز شدن کند باید نیت ادا و قضا نکند ولی اگر بعد از باز شدن تمام آن، نماز بخواند باید نیت قضا نماید.

مسئله ۱۴۹۷- اگر مدت گرفتن خورشید یا ماه بیشتر از خواندن یک رکعت باشد ولی انسان نماز را بخواند، تا به اندازه خواندن یک رکعت به آخر وقت آن مانده باشد باید نیت ادا کند بلکه اگر مدت گرفتن آنها

به اندازه خواندن یک رکعت هم باشد بنابر احتیاط واجب باید نماز آیات را بخواند و ادا است.

مسئله ۱۴۹۸- موقعی که زلزله و رعد و برق و مانند اینها اتفاق می افتد، انسان باید فوراً نماز آیات را بخواند و اگر نخواند معصیت کرده و تا آخر عمر بر او واجب است و هر وقت بخواند ادا است.

مسئله ۱۵۰۱- اگر انسان به گفته کسانی که از روی قاعده علمی وقت گرفتن خورشید و ماه را می دانند، اطمینان پیدا کند که خورشید یا ماه گرفته، بنابر احتیاط واجب باید نماز آیات را بخواند و نیز اگر بگویند فلان وقت خورشید یا ماه می گیرد و فلان مقدار طول می کشد، و انسان به گفته آنان اطمینان پیدا کند، بنابر احتیاط واجب باید به حرف آنان عمل نماید، مثلاً اگر بگویند آفتاب فلان ساعت شروع به باز شدن می کند، احتیاطاً باید نماز را تا آن وقت تأخیر نیندازد.

مسئله ۱۵۰۲- اگر بفهمد نماز آیاتی را که خوانده باطل بوده، باید دوباره بخواند، و اگر وقت گذشته قضا نماید.

مسئله ۱۵۰۳- اگر در وقت نماز یومیه نماز آیات هم بر انسان واجب شود، چنانچه برای هر دو نماز وقت دارد، هر کدام را اول بخواند اشکال ندارد، و اگر وقت یکی از آن دو تنگ باشد، باید اول آن را بخواند، و اگر وقت هر دو تنگ باشد، باید اول نماز یومیه را بخواند.

دستور نماز آیات

مسئله ۱۵۰۷- نماز آیات دو رکعت است و در هر رکعت پنج رکوع دارد، و دستور آن این است که انسان بعد از نیت، تکبیر بگوید و یک حمد و یک سوره تمام بخواند و به رکوع رود و سر از رکوع بردارد، دوباره یک حمد و یک سوره بخواند، باز به رکوع رود تا پنج مرتبه، و بعد از بلند شدن از رکوع پنجم دو سجده نماید و برخیزد و رکعت دوم را هم مثل رکعت اول به جا آورد و تشهد بخواند و سلام دهد.

مسئله ۱۵۰۸- در نماز آیات ممکن است انسان بعد از نیت و تکبیر و خواندن حمد، آیه های یک سوره را پنج قسمت کند و یک آیه یا بیشتر از آن را بخواند و به رکوع رود و سر بردارد و بدون اینکه حمد بخواند قسمت دوم همان سوره را بخواند و به رکوع رود و همین طور تا پیش از رکوع پنجم سوره را تمام نماید، مثلاً به قصد سوره «قل هو الله احد» بسم الله الرحمن الرحيم بگوید و به رکوع رود، بعد بایستد و بگوید: «قل هو الله احد» دوباره به رکوع رود و بعد از رکوع بایستد و بگوید: «الله الصمد» باز به رکوع رود و بایستد و بگوید: «لم یلد و لم یولد» و برود به رکوع باز هم سر بردارد و بگوید: «و لم یکن له کفواً احد» و بعد از آن به رکوع پنجم رود و بعد از سر برداشتن، دو سجده کند و رکعت دوم را هم مثل رکعت اول به جا آورد و بعد از سجده دوم، تشهد بخواند و نماز را سلام دهد.

مسئله ۱۵۰۹- اگر در یک رکعت از نماز آیات پنج مرتبه حمد و سوره بخواند و در رکعت دیگر یک

حمد بخواند و سوره را پنج قسمت کند، مانعی ندارد.

مسئله ۱۵۱۰- چیزهایی که در نماز یومیه واجب و مستحب است، در نماز آیات هم واجب و مستحب می‌باشد، ولی در نماز آیات مستحب است به جای اذان و اقامه سه مرتبه به قصد امید ثواب بگویند: «الصلاة».

مسئله ۱۵۱۳- اگر در نماز آیات شک کند که چند رکعت خوانده و فکرش به جایی نرسد، نماز باطل است.

مسئله ۱۵۱۴- اگر شک کند که در رکوع آخر رکعت اول است یا در رکوع اول رکعت دوم، و فکرش به جایی نرسد، نماز باطل است. ولی اگر مثلاً شک کند که چهار رکوع کرده یا پنج رکوع، چنانچه برای رفتن به سجده خم نشده، باید رکوعی را که شک دارد به جا آورده یا نه، به جا آورد. و اگر برای رفتن به سجده خم شده، باید به شک خود اعتنا نکند.

مسئله ۱۵۱۵- هر یک از رکوع‌های نماز آیات رکن است که اگر عمداً یا اشتهاً کم یا زیاد شود، نماز باطل است.

تذکر: احکام فوق الذکر جهت اطلاع معلمان گرامی ارائه شده و آموزش آن به دانش‌آموزان ضرورت ندارد.

سخنی که سه بار تکرار شد

درس پنجم

* توضیحات درس

زندگی اجتماعی نیازمند پذیرش ضرورت‌هایی از جمله ارتباط با همسایگان و چگونگی معاشرت با آنها می‌باشد؛ که در اسلام از اهمیت بسزایی برخوردار است؛ تا آنجا که یکی از اموری که سعادت دنیا و آخرت انسان به آن بستگی دارد، همسایه داری کردن و همسایه نیک داشتن است.

در مورد محدوده همسایگی امام باقر (علیه السلام) فرمودند: حریم همسایگی چهل خانه از هر جهت است، از جلو و عقب و راست و چپ^۱. اگر همسایگان حق همسایگی را در چنین محدوده‌ای با رعایت حقوق و وظایف متقابل، مورد توجه قرار دهند، جامعه‌ای پاک از هر گونه کاستی خواهیم داشت؛ زیرا امام جعفر صادق (علیه السلام) می‌فرماید: حسن هم‌جواری، باعث ازدیاد در روزی و آبادانی شهرهاست^۲.

دانش‌آموزان در این درس در می‌بایند تا ضمن بازی و تفریح که برای آنها لازم و ضروری است، به حقوق دیگران به ویژه همسایگان احترام بگذارند و آنها را رعایت کنند.

* اهداف درس

- ۱ آشنایی با وظایف یک مسلمان در برابر همسایه‌ها
- ۲ احساس مسئولیت در برابر اعمال و رفتار خود در برابر همسایه‌ها
- ۳ تمایل به انجام وظایف خود در برابر همسایه‌ها
- ۴ تلاش برای انجام وظایف خود در برابر همسایه‌ها
- ۵ توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس

۱- الکافی، ج ۲، ص ۶۶۹

۲- مشکاة الأنوار، ص ۲۱۳

* مفاهیم کلیدی

همسایه
حقوق همسایگان
رعایت حقوق دیگران
مسئولیت در برابر اعمال و رفتار

* پیشنهادهایی برای تدریس

- برای شروع مناسب درس می‌توانید تصاویری از کارهای مختلف را در اختیار بچه‌ها بگذارید و از آنها بخواهید کارهایی را که موجب مزاحمت برای همسایگان می‌شوند جدا کنند و درباره آنها صحبت کنند.
- ویژگی داستانی بودن متن درس به خاطر ارتباط خاصی که با زندگی آنها دارد می‌تواند برای بچه‌ها دلچسب و شنیدنی باشد. بنابراین خواندن متن درس و به ویژه کیفیت مطلوب در خواندن می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس باشد و نقش اساسی در آموزش شما ایفا کند.
- برای شروع مناسب درس می‌توانید از تعدادی از بچه‌ها بخواهید در قالب نمایش (مثلاً اجرای پاتومیم) کارهایی را که باعث ناراحتی همسایگان می‌شوند و یا به عکس کارهایی که باعث کمک و خوشحالی برای همسایگان می‌شوند را نمایش دهند و بقیه دانش‌آموزان، آنها را مشخص کنند و در مورد هر یک توضیح دهند.
- فعالیت ایستگاه فکر می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس شما باشد. می‌توانید از گروهی از دانش‌آموزان استفاده کنید و از آنها بخواهید که موضوع داستان را با ایفای نقش در کلاس اجرا کنند و در پایان از دانش‌آموزان سؤال کنید و اجازه دهید که هر کدام تصمیم خود را بگویند.
- به منظور تحریک حس کنجکاوی دانش‌آموزان و ایجاد انگیزه بیشتر برای یادگیری در آنها یک موقعیت هیجان‌انگیز ایجاد کنید. برای مثال: با هماهنگی قبلی، عده‌ای از دانش‌آموزان کلاس‌های دیگر، سر و صدای زیادی بیرون از کلاس ایجاد کنند. به نحوی که انجام دادن کار کلاسی شما به سختی انجام شود. از این موقعیت استفاده کنید و پرسش‌ها را با توجه به هدف درس سؤال کنید و آنها را هدایت کنید تا بتوانید راحت‌تر به موضوع درس بپردازید.
- فعالیت گفت‌وگو کنید می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس شما باشد. می‌توانید با هماهنگی گروهی از دانش‌آموزان بخواهید نمایش داستان را اجرا کنند و در پایان نمایش، سؤال را مطرح کنید که به نظر شما بچه‌ها به چه چیزهایی فکر می‌کردند؟ با پرسش این سؤال جواب‌ها را بشنوید و از جواب آنها به هدف درس

بپردازید.

● **فعالیت کامل کنید** می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس شما باشد. می‌توانید از گروهی از دانش‌آموزان استفاده کنید و از آنها بخواهید که موضوع داستان را با ایفای نقش در کلاس اجرا کنند و در پایان از دانش‌آموزان سؤال کنید و اجازه دهید که هر کدام تصمیم خود را بگویند.

● **فعالیت تدبر کنیم** می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس شما باشد. می‌توانید آیه را روی تابلو کلاس بنویسید و از بچه‌ها درباره معنی آن سؤال کنید سپس از آنها بخواهید در این رابطه خاطره‌ای یا فیلمی را بازگو کنند. آموزگاران محترم، توجه داشته باشند که در این آیه علاوه بر ذکر همسایگان نزدیک، تصریح به حق همسایگان دور کرده است؛ زیرا کلمه همسایه معمولاً مفهوم محدودی دارد و تنها همسایگان نزدیک را در برمی‌گیرد، لذا برای توجه دادن به وسعت مفهوم آن از نظر اسلام راهی جز این نبوده که نامی از همسایگان دور نیز صریحاً برده شود. توضیحات تکمیلی درباره این آیه در بخش دانستنی‌های معلم ارائه شده است. در مورد وظایف مسلمان نسبت به همسایگان، توضیح این نکته لازم است که بدانیم حقوق همسایه را نمی‌توان در مصادیق معینی محدود کرد، ولی با آشنا شدن با برخی از آنها می‌توان به کمیت و کیفیت آنها پی برد. حضرت رسول ﷺ در حدیثی می‌فرماید: «حق همسایه آن است که اگر بیمار شد، عیادتش کنی و اگر از دنیا رفت، در تشییع جنازه‌اش حاضر شوی و اگر از تو قرض خواست، به او بدهی و...»^۱. توضیحات تکمیلی درباره حقوق همسایه در بخش دانستنی‌های معلم ارائه شده است.

* ارزشیابی

نکته مهم: معلمان گرامی جهت ارزشیابی این درس به توضیحات ارائه شده ذیل عنوان «ارزشیابی» در درس اول، قبل از جدول ارزشیابی، توجه فرمایید.

جدول ارزشیابی

سطوح عملکرد		نشانه‌های تحقق	شماره درس	اهداف کلی	عناوین کارنامه
خیلی خوب	<ul style="list-style-type: none"> - وظایف یک مسلمان در برابر همسایه‌ها را به همراه نتیجه آنها توضیح می‌دهد. - ضمن اظهار تمایل همواره برای انجام وظایف خود در برابر همسایه‌ها تلاش می‌کند. - پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می‌دهد. 	<ul style="list-style-type: none"> - بیان برخی از وظایف یک مسلمان در برابر همسایه‌ها - اظهار تمایل به انجام وظایف خود در برابر همسایه‌ها 	۵	<ul style="list-style-type: none"> - آشنایی با وظایف یک مسلمان در برابر همسایه‌ها - تمایل به انجام وظایف خود در برابر همسایه‌ها - تلاش برای انجام وظایف خود در برابر همسایه‌ها - توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس 	آداب و اخلاق اسلامی، قرآن کریم
	خوب	<ul style="list-style-type: none"> - وظایف یک مسلمان در برابر همسایه‌ها را به همراه نتیجه آنها بیان می‌کند. - ضمن اظهار تمایل غالباً برای انجام وظایف خود در برابر همسایه‌ها تلاش می‌کند. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را توضیح می‌دهد. 			
قابل قبول	<ul style="list-style-type: none"> - به برخی از وظایف یک مسلمان در برابر همسایه‌ها به همراه نتیجه آنها اشاره می‌کند. - ضمن اظهار تمایل، گاهی اوقات برای انجام وظایف خود در برابر همسایه‌ها تلاش می‌کند. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند. 	<ul style="list-style-type: none"> - تلاش برای انجام وظایف خود در برابر همسایه‌ها 			
	نیازمند آموزش و تلاش بیشتر	<ul style="list-style-type: none"> - با کمک آموزگار به برخی از وظایف یک مسلمان در برابر همسایه‌ها به همراه نتیجه آنها اشاره می‌کند. - با کمک آموزگار ضمن اظهار تمایل، گاهی اوقات برای انجام وظایف خود در برابر همسایه‌ها تلاش می‌کند. - به کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند. 			

دانستنی‌های معلم

۱- دانش‌آموزان ممکن است به دلیل عدم آشنایی با حقوق دیگران یا سرگرم شدن به بازی و تفریح و... حقوق همسایگان را رعایت نکنند. معلمان گرامی می‌توانند با راهنمایی دانش‌آموزان در مورد زمان و مکان و نوع بازی و... آنان را ضمن اینکه از بازی و تفریح محروم نشوند، به رعایت حقوق دیگران ترغیب نمایند. ضمن یادآوری این مطلب که از اموری که اجتماع ما را از موانع وصول به سعادت و کمال، می‌رهاند و انسان را در عمل کردن به اصول و قواعد همزیستی مسالمت‌آمیز یاری می‌دهد، رعایت حقوق همسایه به معنای عام آن است؛ یعنی می‌توانیم دو خانه کنار یکدیگر را همسایه بدانیم، دو دوستی که در کلاس درس، کنار یکدیگر می‌نشینند یا دو انسانی را که در یک محیط کاری در کنار هم کار می‌کنند نیز همسایه بدانیم، حتی کشورهای هم‌جوار را در کنار یکدیگر، با مرزهای قراردادی، همسایه بدانیم.

۲- در مورد فعالیت تدبیر کنیم تذکر چند نکته ضروری به نظر می‌رسد:

- در اینکه منظور از همسایه نزدیک چیست مفسران احتمالات مختلفی داده‌اند بعضی معنی آن را همسایگانی که جنبه خویشاوندی دارند دانسته‌اند ولی این تفسیر با توجه به اینکه در جمله‌های سابق از همین آیه اشاره به حقوق خویشاوندان شده بعید به نظر می‌رسد، بلکه منظور همان نزدیکی مکانی است زیرا همسایگان نزدیک تر حقوق و احترام بیشتری دارند، و یا اینکه منظور همسایگانی است که از نظر مذهبی و دینی با انسان نزدیک باشند.

- منظور از همسایگان دور، دوری مکانی است؛ زیرا طبق پاره‌ای از روایات تا چهل خانه از چهار طرف همسایه محسوب می‌شوند که در شهرهای کوچک تقریباً تمام شهر را در بر می‌گیرد. چون اگر خانه هر انسانی را مرکز دایره‌ای فرض کنیم که شعاع آن از هر طرف چهل خانه باشد، با یک محاسبه ساده درباره مساحت چنین دایره‌ای روشن می‌شود که مجموع خانه‌های اطراف آن را تقریباً پنج هزار خانه تشکیل می‌دهد که مسلماً شهرهای کوچک بیش از آن خانه ندارند. البته ممکن است منظور از همسایگان دور، همسایگان غیرمسلمان باشد، زیرا حق همسایگی در اسلام منحصر به همسایگان مسلمان نیست و غیرمسلمانان را نیز شامل می‌شود، مگر آنهایی که با مسلمانان سر جنگ داشته باشند.

- حق همسایگی در اسلام به قدری اهمیت دارد که در وصایای معروف امیر مؤمنان علیه السلام می‌خوانیم: آن قدر پیامبر صلی الله علیه و آله درباره همسایه سفارش کرد، که ما فکر کردیم شاید دستور دهد همسایگان از یکدیگر ارث ببرند.

۳- ذکر مصداق‌های حقوق همسایه از قول پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله مناسب به نظر می‌رسد:

۱ «اگر از تو یاری خواست، به فریادش برسی»؛

۲ «اگر از تو قرض خواست، به او قرض دهی»؛

- ۳ «اگر نیازمند شد، نیازش را برطرف سازی»؛
- ۴ «اگر مصیبتی دید، او را دلداری دهی»؛
- ۵ «اگر خیر و خوبی به او رسید، به او تبریک و شادباش گویی»؛
- ۶ «اگر بیمار شد به عیادتش روی»؛
- ۷ «وقتی مُرد، در تشییع جنازه‌اش شرکت کنی»؛
- ۸ «خانه‌ات را بلندتر از خانهٔ او نسازی تا جلوی جریان هوا را بر او بگیری، مگر آنکه خودش اجازه دهد»؛
- ۹ «هرگاه میوه‌ای خریدی، برای او هدیه بفرستی و گرنه مخفیانه میوه را به خانه‌ات ببر»؛
- ۱۰ «فرزندت را میوه به دست بیرون نیاور که بچه همسایه با دیدن میوه در دست او ناراحت شود»؛
- ۱۱ «با بوی دیگت، او را ناراحت نکن، مگر آنکه مقداری از غذای آن را برای او بفرستی»^۱.
- ۴- امام سجّاد علیه السلام نیز در کلامی شیوا تعدادی از این حقوق را که جنبهٔ اخلاقی مؤثری دارد، برشمرده است:
- ۱ «اما حق همسایه‌ات این است که در غیابش، آبرویش را حفظ کنی»؛
- ۲ «و در حضورش، او را احترام کنی»؛
- ۳ «اگر ستمی بر او شد، یاری‌اش رسانی»؛
- ۴ «دنبال عیب‌هایش نباشی»؛
- ۵ «اگر بدی از او دیدی، بیوشانی»؛
- ۶ «اگر بدانی که پند و اندرز تو را می‌پذیرد، او را در خفا نصیحت کنی»؛
- ۷ «در سخنی‌ها ره‌ایش نکنی»؛
- ۸ «از لغزشش درگذری»؛
- ۹ «گناهِش را ببخشی»؛
- ۱۰ «با او به خوبی و بزرگواری معاشرت کنی»^۲.
- ۵- یادآوری درس «خاطره ماه» پایه دوم که امام حسن مجتبی علیه السلام دیدند مادر پس از هر نماز مؤمنینی را که در همسایگی آنان می‌زیستند یک یک نام می‌برد و دعا می‌کرد. پس از نماز صبح برخاست و نزد مادرش فاطمه علیها السلام رفت و پرسید: «مادر جان! شما برای همهٔ مؤمنان و همسایگان دعا کردید، چرا برای خودمان دعایی نمودید؟» فاطمه علیها السلام در چهرهٔ فرزندش حسن علیه السلام نگریست و فرمود: «فرزندم، اول همسایه بعد خانه»؛ از جهت مرور مطالب گذشته مناسب به نظر می‌رسد.

۱- میزان الحکمه، ج ۲، ص ۹۲۰.

۲- شیخ صدوق، الخصال، تحقیق علی اکبر غفاری، ج ۱، ص ۵۶۹؛ میزان الحکمه، ج ۲، ص ۹۲۰.

حرمی با دو گنبد

درس ششم

* توضیحات درس

حرم کاظمین، به امام هفتم و امام نهم متعلق است. امام موسی بن جعفر علیه السلام و امام محمد تقی معروف به جواد را با هم کاظمین و نیز جوادین می‌نامند، به همین دلیل منطقه‌ای هم که در آنجا مدفون‌اند به کاظمین یا کاظمیه شهرت دارد که بخشی از شمال بغداد است. این دو بزرگوار، به ترتیب پدر و پسر علی بن موسی الرضا می‌باشند.

در درس «حرمی با دو گنبد» تلاش شده در حد امکان دانش‌آموزان با ابعادی از شخصیت تابناک آن حضرت در قالب سفرنامه زیارتی یکی از دانش‌آموزان، آشنا شده و ضمن احساس علاقه و ادای احترام به امام کاظم علیه السلام برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش نمایند.

نکته: پیشنهاد می‌شود با توجه به پیمانته‌ای بودن آموزش درس هدیه‌های آسمان، در صورت امکان این درس در زمان ولادت یا شهادت امام کاظم علیه السلام تدریس شود.

* اهداف درس

- ۱ آشنایی با امام کاظم علیه السلام به عنوان امام هفتم شیعیان
- ۲ احساس علاقه به امام کاظم علیه السلام و اعمال و رفتار ایشان
- ۳ تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار امام کاظم علیه السلام
- ۴ توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس

* مفاهیم کلیدی

امام کاظم علیه السلام
حرم کاظمین

کظم غیظ
حکومت عباسی
هارون الرشید

❖ پیشنهادهایی برای تدریس

- برای شروع مناسب درس می‌توانید با نشان دادن تصویر یک اتوبوس در جاده با طرح این سؤالات که «فکر می‌کنید این اتوبوس به کجا می‌رود؟ اگر شما در آن اتوبوس بودید، دوست داشتید به کجا می‌رفتید؟» برای ورود به متن درس استفاده کنید. اگر در بین بچه‌ها کسی پیدا نشد که با توجه به موضوع درس بگوید خود شما می‌توانید بگویید من دلم می‌خواهد به عراق بروم و سپس در این رابطه ادامه دهید.
- برای شروع مناسب درس می‌توانید در صورت امکان از شخصی که تازه از عراق آمده دعوت کنید تا به کلاس آمده و از خاطرات شیرین خود تعریف کند.
- در این درس می‌توانید از فن «تصویر خوانی» استفاده نمایید و وارد موضوع درس شوید. این فرصت را برای دانش‌آموزان فراهم کنید تا دریافت و استنباط خود را از تصویر درس مطرح نمایند؛ هر چند این دریافت در فضایی عاطفی صورت پذیرفته و ارتباط مستقیمی با محتوای درس نداشته باشد.
- عنوان، قسمتی از محتوای درس را آشکار می‌کند. صحبت پیرامون اینکه «آیا کسی تا به حال دو گنبد کنار هم دیده است؟ آیا می‌دانید در کجا واقع شده است؟ چه چیزهایی از این مکان می‌دانید؟ ...» می‌تواند شروع خوبی برای ورود به متن درس قرار گیرد. همچنین پس از تدریس یک بار دیگر می‌توانید به عنوان بازگشت نمایید تا اطلاعات تکمیل شده دانش‌آموزان پیرامون آن بیان گردد.
- یکی از بهترین شیوه‌ها برای شروع مناسب، ایجاد سؤال در ذهن کودکان است. کلمهٔ عراق را در پای تابلوی کلاس نوشته و سپس از دانش‌آموزان سؤال کنید: آیا تاکنون به عراق سفر کرده‌اید؟ هنگام رفتن چه احساسی داشتید؟ در کنار حرم آن بزرگواران چه احساسی داشتید؟ و ...
آیا کسی از اقوام شما به عراق سفر کرده است؟
با شنیدن خاطرات بچه‌ها می‌توانید به موضوع درس بپردازید.
- خواندن زیارت‌نامه‌های مربوط به امام موسی کاظم (علیه السلام) و امام جواد (علیه السلام) می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس باشد (زیارت‌نامه‌ها در مفاتیح الجنان موجود می‌باشد).
- مستقیماً قصهٔ متن درس می‌تواند برای شروع تدریس شما مناسب باشد.
- فعالیت برایم بگو می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس باشد؛ به این ترتیب که قبل از تدریس این درس در قالب تحقیق کنید از دانش‌آموزان بخواهیم که اطلاعاتی در مورد شخصیت امام کاظم (علیه السلام) جمع‌آوری

کنند، سپس از نتیجه تحقیق آنها به موضوع درس بیردازید.

● فعالیت تدبر کنیم می تواند شروع مناسبی برای تدریس باشد؛ به این ترتیب که آیه «والکاظمین الغیظ و العافین عن الناس» را روی تابلو نوشته و معنای آیه را بیان کنیم و از دانش آموزان بخواهیم درباره آن با هم گروهی های خود گفت و گو کنند و خاطره، داستان و ... را در ارتباط آن به کلاس گزارش دهند و آن را مقدمه ای برای شروع درس قرار دهید. پس از متن درس دوباره آموزگاران محترم، زمینه بحث و گفت و گوی دانش آموزان را در این قسمت فراهم آورند و بحث را به شکلی هدایت کنند که دانش آموزان ضمن یادآوری اوصاف و ویژگی های امام کاظم (علیه السلام)، به این نتیجه برسند که آن بزرگوار را از این جهت کاظم لقب دادند که وقتی کسی او را آزار می داد و خشمگین می نمود به جای برخورد و نشان دادن واکنش، خشم خود را فرو می بردند و به خاطر تسلط بر نفس به کاظم یعنی فرو برنده خشم، مشهور گردیدند.

● توضیحات تکمیلی درباره داستان مربوط به این فعالیت در بخش دانستنی های معلم ارائه شده است.

● برای شروع تدریس می توانیم از فعالیت به کار ببندیم استفاده کنیم به شکلی که یک نمایش از دانش آموزان وقتی در حال انجام دادن تکلیف هستند و دوستش دستش را خط می زند و با هم دعوا می کنند و یکی از آنها کلمات نامناسب به کار می برد و ... سپس بپرسید که به نظر آنها در چنین شرایطی رفتار خوب چه بود و بچه ها باید چه رفتاری می کردند. از آنها بخواهید که دلایل خود را بیان کنند. سپس با جمع بندی مطالب توسط خودشان وارد موضوع درس شوید. این فعالیت هم هدف احساس علاقه نسبت به امام کاظم (علیه السلام) و اعمال و رفتار ایشان را پوشش می دهد و هم انگیزه دانش آموزان را در جهت تلاش برای سرمشق گرفتن از رفتار و زندگی ایشان افزایش می دهد.

● می توانید برای شروع تدریس فعالیت ایستگاه فکر را به صورت نمایشی توسط گروهی از دانش آموزان در کلاس اجرا کنید و یا بخوانید. با انجام این فعالیت می توانید با طرح کردن پرسش های داده شده و پاسخ های آنها وارد موضوع درس شوید. معلمان عزیز دانش آموزان را در بحث هدایت کنند تا دانش آموزان به این نکته اشاره کنند که حالت خشم و غضب از خطرناک ترین حالات انسان است و اگر جلوی آن رها شود، موجب می شود که بسیاری از جنایات و تصمیم های خطرناک از انسان صادر شود که انسان باید یک عمر کفاره و تاوان آن را بپردازد. ضمن اینکه حفظ آرامش و حل عاقلانه مسائل هم مشکل را حل می کند و هم زمینه اصلاح را فراهم می کند و هم باعث ادامه و استحکام دوستی می شود.

● فعالیت ایستگاه خلاقیت به تثبیت و تعمیق مطالب آموزش داده شده در قالب اجرای نمایش می پردازد و از این طریق نه تنها اهداف درس در حیطه شناختی را برای دانش آموزان تثبیت و تقویت می نماید؛ بلکه اهداف درس در حیطه عاطفی (نگرشی) نیز تقویت و تثبیت می گردد.
برای آشنایی بیشتر با روش اجرای نمایش به مطلب زیر توجه فرمایید.

نکاتی درباره اجرای نمایش : محتوای برخی دروس به صورت نمایش در کلاس اجرا می شود جهت جذاب سازی کلاس، همکاران می توانند امکانات لازم برای نمایش را در کلاس تدارک نمایند. این بخش با قراردادن دانش آموزان در موقعیتی فرضی، فرصتی برای تمرین عملی مفاهیم فراهم می کند.

نکاتی درباره اجرای نمایش : در اجرای روش «نمایش» بهتر است مراحل ذیل مدنظر قرار گیرد :

- تعیین موضوع و نوشتن آن به صورت نمایشنامه
- فراهم کردن شرایط و وسایل لازم برای اجرای نمایش
- تعیین نقش هایی که باید ایفا شوند
- آماده کردن فراگیران برای ایفای نقش، از قبیل گرم کردن و تمرین دادن
- توضیح مختصر در مورد موضوع و هدف نمایش برای شاگردان
- اجرای نمایشنامه
- بحث درباره محتوا و چگونگی اجرای نمایشنامه و ارزشیابی نتایج آن
- به منظور اجرای بهینه روش «نمایش» به معلمان گرامی توصیه می شود :
- ۱ یک هفته قبل، درس قابل تدریس با روش اجرای نمایش را به دانش آموزان معرفی نمایید.
- ۲ انتخاب به صورت گروهی و گردشی در میان تمام دانش آموزان باشد.
- ۳ زمان اجرای نمایش را به لحاظ محدودیت به دانش آموزان اعلام نمایید.
- ۴ به هنگام اجرای نمایش و پس از آن با توجه به هدف درس، بازخورد و نقد و ارزیابی توسط معلم و سایر دانش آموزان صورت گیرد.
- ۵ تلاش دانش آموزان نمایشگر را می توانید به عنوان یکی از نمرات ارزشیابی مستمر ثبت کنید.

* ارزشیابی

نکته مهم : معلمان گرامی جهت ارزشیابی این درس به توضیحات ارائه شده ذیل عنوان «ارزشیابی» در درس اول، قبل از جدول ارزشیابی، توجه فرمایید.

جدول ارزشیابی

عناوین کارنامه	اهداف کلی	شماره دروس	نشانه‌های تحقق	سطوح عملکرد
امامت، قرآن کریم	<p>– آشنایی با امام کاظم <small>علیه السلام</small> به عنوان اهل هفتم شیعیان</p> <p>– احساس علاقه به امام کاظم <small>علیه السلام</small> و اعمال و رفتار ایشان</p> <p>– تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار امام کاظم <small>علیه السلام</small></p> <p>– توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس</p>	۶	<p>– بیان ویژگی‌های امام کاظم <small>علیه السلام</small> به عنوان اهل هفتم شیعیان</p> <p>– ابراز علاقه به امام کاظم <small>علیه السلام</small> و اعمال و رفتار ایشان</p> <p>– تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار امام کاظم <small>علیه السلام</small></p> <p>– درک مفهوم پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس</p>	خیلی خوب
				خوب
				<p>– ضمن بیان داستان‌هایی از زندگی امام کاظم <small>علیه السلام</small>، درباره ویژگی‌های امام کاظم <small>علیه السلام</small> توضیح می‌دهد.</p> <p>– ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام کاظم <small>علیه السلام</small>، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان همواره تلاش می‌کند.</p> <p>– پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می‌دهد.</p>
				<p>– ضمن بیان داستانی از زندگی امام کاظم <small>علیه السلام</small>، درباره ویژگی‌های امام کاظم <small>علیه السلام</small> توضیح می‌دهد.</p> <p>– ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام کاظم <small>علیه السلام</small>، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان غالباً تلاش می‌کند.</p> <p>– پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را توضیح می‌دهد.</p>
				<p>– ضمن بیان داستانی از زندگی امام کاظم <small>علیه السلام</small>، چند نمونه از ویژگی‌های امام کاظم <small>علیه السلام</small> را ذکر می‌کند.</p> <p>– ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام کاظم <small>علیه السلام</small>، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان گاهی اوقات تلاش می‌کند.</p> <p>– پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.</p>
				<p>– با کمک آموزگار ضمن بیان داستانی از زندگی امام کاظم <small>علیه السلام</small>، چند نمونه از ویژگی‌های امام کاظم <small>علیه السلام</small> را ذکر می‌کند.</p> <p>– با کمک آموزگار ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام کاظم <small>علیه السلام</small>، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان گاهی اوقات تلاش می‌کند.</p> <p>– به کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.</p>

دانشتنی‌های معلم

۱- حضرت امام موسی بن جعفر علیه السلام، معروف به کاظم و باب الحوائج و عبد صالح در ۷ صفر سال ۱۲۸ قمری در روستای «ابواء»، دهی در بین مکه و مدینه، متولد گردید. امام موسی کاظم علیه السلام در پرتو عفو و گذشت و بردباری فوق‌العاده‌ای که در رفتار با مردم نادانِ زمانش از خود نشان داد، به لقب کاظم به معنی فروخورنده خشم شهرت یافت. در زمان ایشان هیچ‌کس در معارف الهی و دانش و بخشش به پایه آن حضرت نمی‌رسید. ایشان همان راه و روش پدرش حضرت امام صادق علیه السلام را بر محور برنامه‌ریزی فکری و آگاهی عقیدتی و مبارزه با عقاید انحرافی، ادامه داد و منحرفان را به اشتباه راه و روش‌شان آگاه ساخت. کم‌کم جنبش فکری امام درخشندگی یافت و قدرت علمی ایشان، دانشمندان را تحت الشعاع خود قرار داد. این کار بر حاکمان حکومت عباسی سخت‌گرا آمد. هارون امام را به زندان افکند و از شیعیانش جدا ساخت. امام در حدود چهارده سال، در زندان هارون شکنجه‌ها و رنج‌های فراوان را تحمل کرد تا سرانجام در ۲۵ رجب سال ۱۸۳ قمری، در زندان هارون الرشید عباسی در بغداد، در ۵۵ سالگی به دستور هارون زهری کشنده به او خوردند و مظلومانه او را به شهادت رساندند.

۲- «کظم» در لغت به معنی بستن سر مشکمی است که از آب یر شده باشد و به‌طور کنایه در مورد کسانی که از خشم و غضب یر می‌شوند ولی از اعمال آن خودداری می‌نمایند، به کار می‌رود. «غیظ» به معنی شدت غضب و حالت برافروختگی و هیجان فوق‌العاده روحی است، که بعد از مشاهده نامالایمات به انسان دست می‌دهد. حالت خشم و غضب از خطرناک‌ترین حالات انسان است و اگر جلوی آن رها شود، در شکل یک نوع جنون و دیوانگی و از دست دادن هر نوع کنترل اعصاب خودنمایی می‌کند و موجب می‌شود که بسیاری از جنایات و تصمیم‌های خطرناک از انسان صادر شود که انسان یک عمر باید کفاره و تاوان آن را بپردازد. پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: آن کس که خشم خود را فرو ببرد با اینکه قدرت بر اعمال آن دارد خداوند دل او را از آرامش و ایمان یر می‌کند. این حدیث می‌رساند که فرو بردن خشم اثر فوق‌العاده‌ای در تکامل معنوی انسان و تقویت روح ایمان دارد. اما اگرچه فرو بردن خشم بسیار خوب است ولی به تنهایی کافی نیست زیرا ممکن است کینه و عداوت را از قلب انسان ریشه‌کن نکند، در این حال برای پایان دادن به حالت عداوت باید «کظم غیظ» همراه با «عفو و بخشش» گردد، لذا به دنبال صفت عالی خویشنداری و فرو بردن خشم، در آیه ۱۳۴ آل عمران مسئله عفو و گذشت را بیان نمود. البته منظور گذشت و عفو از کسانی است که شایسته آن هستند نه کسانی که گذشت و عفو باعث جسارت بیشتر آنها در تبه‌کاری و سرکشی می‌شود.

امام صادق علیه السلام فرمود: هیچ بنده‌ای نیست که خشم خود را فرو ببرد، مگر آنکه خداوند عزت او را در دنیا و آخرت فزونی بخشد. خداوند فرمود: «و الکاظمین الغیظ... و الله یحب المحسنین» این اظهار محبت الهی پاداش فرو بردن آن خشم است. امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «هر که خشمی را فرو خورد که اگر

بخواهد می‌تواند آن را به کار بندد، خداوند در روز قیامت دلش را از خشنودی خود پر می‌سازد».

۳- توضیحات تکمیلی درباره داستان مربوط به فعالیت بررسی کنید.

به جای دشنام

تا چشمش به امام می‌افتاد، به او و پدرانش دشنام می‌داد

... اما در مقابل این بی‌ادبی، پاسخی جز لبخند نمی‌گرفت.

یک روز، مثل همیشه، شروع به بدگویی کرد.

یاران امام ناراحت شدند و گفتند:

این مرد باید سزای بی‌ادبی خود را ببیند؛ او باید تنبیه شود؛ آری او حق ندارد با امام ما اینگونه سخن

بگوید.

اما امام لبخندی زد و فرمود: «دوستان من، صبور باشید... او به اشتباهش پی خواهد برد.»

روزها می‌گذشت و آن مرد، همچنان به رفتار ناپسند خود ادامه می‌داد. دوستان امام نیز بیش از پیش

عصبانی می‌شدند اما امام اجازه نمی‌داد او را تنبیه کنند.

روزی امام از یاران خود پرسید: «مدتی است آن مرد را نمی‌بینم. آیا می‌دانید در کجا زندگی می‌کند؟»

گفتند: «در بیرون مدینه مزرعه‌ای دارد و در آن کشاورزی می‌کند.»

امام به سوی مزرعه آن مرد حرکت کرد.

یاران امام شگفت زده شدند.

تا امام را دید، بیلش را در زمین فرو برد؛ دستش را به کمر زد؛ ایستاد و اخم کرد.

با فریاد از امام خواست تا از مزرعه‌اش بیرون برود اما امام لبخند زان جلو رفت.

خواست مثل همیشه دشنام بگوید اما امام با خوش‌رویی به او سلام کرد؛ سپس نزدیک تر رفت و احوالش

را پرسید.

چون بهانه دیگری نداشت، گفت: با آمدن به مزرعه، محصول مرا از بین بردی!

امام هدیه‌ای گران‌بها به او داد و با لحنی دوستانه، به گفت‌وگو با وی ادامه داد.

... و اینگونه بود که امام (علیه السلام) محبت خود را بیش از پیش به آن مرد نشان داد.

مرد که در عوض آن همه بی‌ادبی خود چنین رفتار نیکی را می‌دید، بسیار شرم‌منده شد و با صدای لرزانی

گفت: «من بد بودم؛ شما را اذیت کردم ولی در عوض، شما به من مهربانی کردید. شما بزرگوارید. خواهش

می‌کنم مرا ببخشید.»

و از آن پس، همواره با امام و خویشان و دوستان او با احترام رفتار می‌کرد.

۴- یکی از حالات رایج در بین دانش‌آموزان اختلاف نظرهایی است که به عصبانیت و دعوا و... منجر

می‌شود. شایسته است معلمان ارجمند ذیل آیه ۱۳۴ آل عمران در فعالیت‌ها بحث را به گونه‌ای هدایت نمایند که دانش‌آموزان به آثار و فواید فرو بردن خشم و عفو و بخشش و مضرات و پیامدهای عدم کنترل خشم آگاه شوند. عزت و بزرگی، عدم تحمل فشارهای جسمی و روحی، حفظ وحدت و اخوت دینی و بالاتر از آن جلب رضایت حق تعالی از آثار برجسته فرو بردن خشم است.